

Dialogen med det fremmede

BOKUTDRAG: «Der jeg satt i den lille båt på havet, midt blant fremmede, med tankene fylt av sorg og bekymringer», skriver Mary Wollstonecraft og lar ensomheten komme til uttrykk i sine norske landskapsbeskrivelser.

Salongen har gleden av å presentere en [tekstserie](#) om brevene Mary Wollstonecraft skrev under sitt Norgesopphold i 1795. Andre del i serien er Wollstonecrafts tiende brev fra Skandinavia. Teksten er hentet fra den norske utgaven av brevromanen, [Min nordiske reise](#), utgitt på Pax forlag.

Jeg har atter engang tatt flukten, min venn; for jeg forlot Tønsberg igår, men i den hensikt å returnere underveis tilbake til Sverige.

Veien til Laurvig er meget god, og landskapet er det best oppdyrkede i Norge. Jeg har aldri vært noen beundrer av bøketreer; og når jeg møtte spredte eksemplarer av arten her, tiltalte de meg enda mindre. Lange og rette som de var, ville de ha tvunget meg til å medgi at kravet til skjønnhet nødvendigvis gjør visse kurver, om det ikke hadde vært for den statelige futu som stod nær ved og bredte sine mektige armer ut. Den var også høy og rett, men like fullt vakker; man kan altså ikke sette så snevre regler for hva som er vakkert eller ikke.

I slike spørsmål tvinger selve fornuften meg til å akseptere mine følelser som kriterium. Alt det som oppvekker følelser i meg, har i mine øyne sin skjønnhet; skjønt jeg vil fastholde at dyrkelsen av sjelen, ved å varme, ja, nesten skape fantasien, fremkaller smak og en uhyre mangfoldighet av fornemmelser og følelser, som høyner den fine glede som skjønnhet og edelhet inspirerer. Siden jeg ikke kjenner noen ende på dem, kan ordet uendelig, som ellers misbrukes så hyppig, her anvendes med en viss berettigelse.

Men jeg er kommet ut på viddene igjen. Det jeg ville fortelle deg om, var den virkning en lund av ruvende bøketrær fremkaller. Den luftige tetthet i deres løv slapp endel solskinn igjennom og gav bladene en friskhet og eleganse som jeg aldri tidligere hadde bemerket. Jeg måtte uvilkårlig tenke på reisebeskrivelser fra det italienske landskap. Men denne gjennomskinnelige ynde fortonet seg som en virkning av fortryllesen; og umerkelig pustet jeg forsiktig, som om jeg var redd for å ødelegge noe som var virkelig nok, men så ut som et fantasibillede.

Imidlertid: adieu til fantasien og til alle de følelser som foredler vår natur. Jeg ankom Laurvig, og befant meg uventet midt i en gruppe jurister som var høyst ulike i alle henseender untatt én. Det gikk rundt i hodet på meg, og jeg ble syk om hjertet, mens jeg betraktet ansikter deformert av lasten; og lyttet til de beretninger om lovtrekkeri hvor ofrene stadig var de uvitende. Disse gresshopper vil formodentlig minske i antall, eftersom folket blir mer opplyst. På dette stadium av samfunnsutviklingen er folk flest ivrig oppsatt på å fremme sine egne interesse; men deres evner er

begrenset til et fåtall områder og er så snevre at de ikke ser sammenhengen mellom sitt eget beste og det felles beste. Den juridiske profesjon gjør én gruppe mennesker enda mer utspekulerte og egoistiske enn de øvrige; og det er disse menn, hvis kløkt er blitt skjerpet av skurkaktighet, som her undergraver moralen og gjør sort til hvitt.

I SAMME SERIE: [Del I: En ensom vandrer](#)

Greven av Bernstorff, som efter alt hva jeg kan forstå er sterkt interessert i å fremme folkets vel, er oppmerksom på dette og har nylig pålagt borgermesteren i ethvert distrikt å oppnevne, alt efter stedets størrelse, fire eller seks av de best informerte borgere, altså ikke jurister, hvorav borgerne skulle utvelge to som skulle betegnes *forliksmenn*. De har til oppgave å bestrebe seg på å forhindre rettslige prosesser og forlike tvistemål. Og intet søksmål kan innledes for retten før partene har drøftet sin konflikt på forliksmennenes ukentlige møte. Dersom en forsoning ikke skulle finne sted som følge av dette, skal tvistemålet registreres, og partene kan da ikke lenger trekke seg tilbake.

På denne måte vil uvitende mennesker bli forhindret i å søke råd hos menn som med rette kan kalles urostiftere. De har i lang tid tatt folket ved nesen og levet av det rov de kunne tilvende seg i stridens løp. Der er grunn til å håpe at denne reform vil minske deres antall og dempe deres skadelige aktivitet. Men inntil rettergang ved jury blir innført, kan liten rettferdighet ventes i Norge. Dommere som ikke kan bestikkes er ofte fryktsomme og engstelige for å utfordre pågående slyngler. De vil nødig stikke fingeren i et hvepsebol. Denne frykt for konsekvensene undergraver enhver karakterstyrke; og i sine bestrebelse på å være forsiktige mister de rettferdighetens krav av syne. Dessuten overlates intet til deres samvittighet eller klokskap; de må dømme efter vidnemålene, selv om de inderlig vel vet at de er falske.

Der er et betydelig jernverk i Laurvig, som fremstiller rujern, og en innsjø nær byen skaffer det vann som behøves til å drive flere vannhjul tilhørende verket.

Dette etablissement tilhører greven av Laurvig. Uten en formue og innflytelse tilsvarende hans, kunne et slikt verk ikke ha blitt satt igang; de personlige formuer er ennå ikke tilstrekkelig store til å underbygge slike foretagender; likevel omtaler byens innbyggere størrelsen av hans gods som et onde, fordi det er til hinder for handelsvirksomheten. Beboerne på de små gårder er nødt til å bringe sitt tømmer til nabohavnene for å få det utskibet; men greven ønsker å øke verdien av sin skog og vil ikke tillate at den gradvis hugges ned; hvilket leder handelen inn i en annen kanal. Hertil kan føyes at naturen er imot dem, siden bukten er åpen og usikker. Jeg kunne ikke la være å smile da jeg fikk høre at et skib hadde forlist i byens hovedgate under en hård storm engang. Når der er så mange fremragende havner langs kysten, er det synd at en av de største byer har vokst frem omkring en dårlig havn.

Den nuværende greves far var en fjern slektning av familien; han bodde konstant i Danmark; og

hans sønn følger hans eksempel. De har ikke vært i besittelse av godset på mange år; og deres forgjenger bodde i nærheten av byen, hvor han introduserte et tøylesløst levesett som er blitt katastrofalt for innbyggerne i enhver henseende, siden deres formuer ikke er istand til å bekoste en slik ekstravaganse som da ble utfoldet.

Det lille jeg hittil har sett av folks adferd her, tiltaler meg på langt nær så meget som det jeg så i Tønsberg. Jeg er blitt advart om at jeg kommer til å finne dem stadig mer forslagne og sveikefulle eftersom jeg kommer lenger mot vest, og i samme grad som sjøfarten avløser jordbruket; for deres byer er bygget på nakne klipper; gatene er smale broer; og innbyggerne er alle sammen sjøfarende menn, eller skibseiere som driver butikker.

Det vertshus i Laurvig hvor jeg tok inn på denne reise, var ikke det samme som jeg besøkte tidligere. Det er et godt vertshus; menneskene er hyggelige og bekvemmelighetene gode. De later til å være bedre uttyrt enn i Sverige; men i rettferdighetens navn bør jeg tilføye, at de også tar seg adskillig bedre betalt for det. Min regning i Tønsberg var likeledes høyere enn det jeg hadde betalt i Sverige; og meget høyere enn den burde ha vært her hvor matvarene er så billige. Det later faktisk til at de betrakter utlendinger som fremmede som de aldri kommer til å se mer, og derfor trøstlig kan ribbe. Og vestkustens innbyggere, isolert osm de bor, betrakter dem i øst nesten som fremmede. Hver by på de kanter later til å være en stor familie, mistenksomme mot alle andre. De lar seg ikke lure av noen andre enn sine egne; og konfrontert med justisens institusjoner støtter de hverandre, enten det er riktig eller galt.

På denne reise var jeg heldig nok til å få en ledsager som hadde adskillig videre synspunkter enn de fleste av sine landsmenn, og som dertil talte et brukbart engelsk.

Jeg fikk vite at vi kunne komme enda en og en kvart mil i våre *cabrioles*; men etterpå var der intet valg: den videre reise måtte foregå på hesteryggen langs en elendig sti, eller med båt, som er den vanlige reisemåte.

Vi sendte derfor vår bagasje avsted i båten og fulgte temmelig langsomt etter tillands, for veien var stenet og med endel løs sand. Vi passerte imidlertid gjennom flere bøkkelunder, som fortsatt behaget meg med sitt lette grønnsvær. Uten fullstendig å stenge solen ute dannet de svale og vakre tilfluktssteder.

Da vi nærmet oss sjøen, ble jeg forbauset over å finne en liten klynge hus med vakker beliggenhet, og et utmerket vertshus. Jeg kunne ha ønsket å bli der natten over; men siden vinden var god og aftenen vakker, var jeg redd for å stole på morgendagens usikre vind. Vi forlot derfor Helgeraaen øyeblikkelig, med den nedgående sol.

Skjønt vi var i åpent hav, seilte vi mer blant klipper og øer enn vi hadde gjort under min overfart fra Strømstad; og de dannet ofte meget maleriske kombinasjoner. Få av de høye topper var helt nakne; frøene til noen furuer eller graner var blitt ført dit av vind eller bølger, og der stod de og

utfordret elementene.

Der jeg satt i den lille båt på havet, midt blant fremmede, med tankene fylt av sorg og bekymringer, – løftet fra bølgetopp til bølgetopp av havets bevegelser, – følte jeg meg "som den ensomme busk, plantet på måfå, som sukker og skjelver for hvert vindkast", som dikteren sier.

På noen av de største klipper var der faktisk tett skog, etter sigende tilholdssted for harer og rever som formodentlig hadde tatt seg dit ut på isen om vinteren og ikke sørget for å retirere til fastlandet før våren kom og isen gikk opp.

Flere av øene var bebodd av loser; og de norske loser har ord på seg for å være de beste i verden, de kjenner sin kyst til minste detalj og er alltid parat til å observere det første signal eller seil. De betaler en liten skatt til kongen og til den embedsmann som fører tilsyn med dem, og nyter selv fruktene av sin utrettelige flid.

En av øene, Jomfruland, er ganske langstrakt og har endel dyrkbar jord. Den er ca. en halv norsk mil lang, og der er tre gårder på den som sies å være godt drevet.

På noen av de nakne klipper så jeg spredte hus; de var avgjort av betydeligere kvalitet enn de enkle hytter fiskerne bor i. Mine ledsagere forsikret mge om at de var meget bekvemme boliger, utstyrt ikke bare med livets fornødenheter, men endog med hva man kan kalle dets overflødigheter. Det var altfor sent til at jeg kunne gå iland, om jeg da overhodet kan bruke dette substantiv om det nakne berg, for å verifisere opplysningen.

Men det trakk opp til regn, og natten ble mørk; så båtføreren erklærte at det ville være farlig for oss å forsøke å tilbakelegge den siste halvannen norske mil til vårt bestemmelsessted, *Øst Riisør*; vi besluttet derfor å stanse for natten i en liten havn, hvor omkring et halvt dusin hus lå spredt under en buet fjellkam. Skjønt det ble mørkere, unngikk båtføreren de usynlige båer med stor dyktighet.

Klokken var omtrent ti da vi ankom; og den gamle vertinne gjorde hurtig istand en bekvem seng til meg – kanskje en anelse for myk, det er så; men jeg var trett; og hun åpnet vinduet for å la den aller søtteste bris vifte meg i søvn. Jeg sank ned i den mest luksuriøse hvile; det var mer enn forfriskende. Grottenes gjestvennlige ånder må sikkert ha svevet rundt min pute; og om jeg våknet, var det for å lytte til vindens melodiose hvisken iblant dem, eller føle morgenens milde pust. Lett søvn skapte drømmer, hvor Paradiset var foran meg. Min lille kjerub skjulte igjen sitt ansikt ved min barm. Jeg hørte hennes søte stemme i mitt hjerte fra klippene, og så hennes små fotavtrykk i sanden. Som regnbuen kom et nytent håp tilsyne i sorgens skyer, svakt, men klart nok til å drive mismotet bort.

Noen forfriskende, men kraftige regnbyger har forsinket oss; og her sitter jeg ganske alene og skriver – jeg er mer enn munter til sinns, og leter etter det riktige ord.

Jeg kunne nesten forestille meg at jeg befinner meg i Nootkasundet, eller på noen av øene på Amerikas nordvest-kyst. Vi seilte inn gjennom en smal kløft i klippene, som fra dette hus tar seg mer romantisk ut enn du kan forestille deg; og selskinn som henger til tørk ved døren styrker illusjonen ytterligere.

Jo, dette er i sannhet et hjørne av verden; men du ville bli forbauset over å se hvor rent og bekvemt det er i huset. På hyllene skinner det ikke bare i tinn og porselen, men også i endel sølvsaker, mer prangende, det er så, enn egentlig elegante. Lintøyet er av god kvalitet og skinnende hvitt. Alle kvinnene spinner; og der står en vev i kjøkkenet. Enslags individuell smak kom tilsyne i arrangementet av møblene (dette er ikke stedet til efterligning) og en vennlighet i deres ønske om å stå til tjeneste – så meget vakrere og ekte enn byenes apeaktige høflighet! hvor menneskene tilstreber å demonstrere sin dannelselse gjennom endeløst, trettende seremoniell.

Husets frue er enke; hennes datter er gift med en los og har tre kuer. Omtrent to engelske miles herfra har de et lite jordstykke hvor de slår høy til vinteren og ror det hjem i båt. De levet meget billig her, og får endel penger fra skibene som på grunn av været, eller av andre årsaker, søker inn til deres havn. Deres møbler gir meg en mistanke om at de smugler en smule. Jeg kan nu se at den beretning jeg igår aftens fikk om de øvrige hus, og som jeg trodde var litt overdrevet, virkelig var riktig.

LES OGSÅ: [Opplysningstidens kvinner](#) • [Vandrereren](#)

Jeg har samtalt med en av mine reisefeller angående Norges lover og regler. Han er en mann med en stor porsjon sunn fornuft og hjertelag – ja, et varmt hjerte. Dette er ikke første gang jeg har brukt ordet hjerte uten å legge noe emosjonelt deri: det er to forskjellige ting. Den førstnevnte har med følelsenes rettskaffenhet å gjøre, med sympatiens oppriktighet: et slikt karaktertrekk rommer mer ømhet enn lidenskap; den sistnevnte har en høyere kilde, kall den fantasi, genius eller hva du vil; den er noe ganske annet. Jeg har ledd og moret meg sammen med disse enkle, verdige *folk*, for å gi den en av det halve snes danske ord jeg har lært meg, og latt så meget av mitt hjerte strømme ut i sympati med dem som kan ta imot. Adieu! Jeg må ut på klippene. Regnet er slutt. La meg fange gleden underveis – imorgen er jeg kanhende mismodig. Nu holder alle mine nerver takt med naturens melodi. Å! la meg være lykkelig mens jeg kan. Tårene begynner mens jeg tenker på det. Jeg må flykte fra tankene og finne ly mot sorgen i en sterk fantasi – den eneste trøst for et følsomt hjerte.

Atter engang farvell!